

Суочавање са прошлошћу и ратним злочинима у грађанском рату у тумачењима наших заступника колективне српске кривице одвијало се у неколико фаза. Прво су се појавили захтеви за темељну денацификацију и дефашизацију српског друштва, а затим су следиле акције за деконтаминацију културног простора у Србији.

Сви ти напори нису донели жељене резултате и нису допринели да се Срби макар и за корак приближе суочавању са прошлошћу и, што је још важније, признају злочине почињене у име српског народа. То је услов свих услова ако Срби желе да усвоје и деле европске вредности. Без тог кључног суочавања остаће као варвари ван европског цивилизацијског круга.

Подухват наметања колективне кривице очигледно није успео и зато је сада на дневном реду фаза која је означена као поступак децентрирања мартирологије српског народа. У тумачењу акутног грађанског рата Тодор Куљић каже да морамо напустити птоломејску (жабљу) перспективу из које се чини да су Срби у средишту светске пажње и заменити је коперниканском (птичјом) перспективом која реално сугерише колико смо небитни. Треба у том иноваторском процесу децентрирања мартирологије превазићи досадашње једностраности код суочавања са прошлошћу и то пре свега искључивост националистичког истицања злочина других нација и неприкосновене жртве српског народа. А затим и оно друго, додуше мање раширено, али такође једнострано истицање само злочина властите нације које је видљиво код неких невладиних организација.

Иако је лако уочити озбиљан напор Тодора Куљића да успостави равнотежу у мартирологији и покуша да буде што објективнији, за њега је ипак суштинско питање што се у Србији и даље инсистира на централизованој мартирологији која неминовно води у једнострано суочавање са прошлошћу путем искључивог хегемоничког конзервативно-националистичког истицања српског народа као једине жртве. Оптужбе за хегемонизам одавно прате српски народ, сада су оне пребачене на идеолошко тло суочавања са прошлошћу да би се коначно претвориле у неупитну тврдњу о колективној кривици српског народа који није спреман да призна злочине почињене у име његове хегемонистичке националне политике. При томе се српски народ усуђује да помене и своје жртве и тако само релативизује појам ратног злочина.

Сличну судбину доживљава и тумачење холокауста над Јеврејима у Србији. У тексту „Против заборав холокауста“ Јован Бајфорд наводи да није склон да тврди да у Србији постоји распрострањена жеља да се холокауст заборави, проблем по њему је у томе што не постоји развијена свест о холокаусту као посебном историјском догађају и јединственом случају људског страдања. Ову тврдњу Јован Бајфорд додатно оснажује ставом да „мало ко у Србији данас негира да су Јевреји у Србији страдали у току окупације. Али се чињенице о њиховом страдању често директно или индиректно квалификују констатацијама да су и остали народи страдали или још је било горе у НДХ. Овиме се холокауст, као специфичан објект сећања, маргинализује.“

Зашто би се помињање геноцида над српским народом и злочина над другим народима

тумачило као маргинализација холокауста над Јеврејима? Ово је неприлична манипулација, смишљена тако да успостави градацију у злочинима почињеним у време Другог светског рата. Јован Бајфорд додатно поткрепљује своју неприличну тезу тврдњом да осамдесетих страдање српског народа постаје централна тема националног сећања. Он даље истиче да је о холокаусту у Србији говорио као о нечему што се догодило у Хрватској. Србија је спремна да се сећа Јевреја који су страдали, али сећање на њих никада није на првом месту, јер се преузимањем контроле над друштвеним сећањем у центар збивања ставља страдање Срба под усташким режимом. Заиста је недопустиво и неприлично да српски народ у центар свог националног сећања ставља геноцид почињен над њим у току Другог светског рата у усташкој независној држави. Апсурдно је тврдити да је на тај начин извршено недопустиво центрирање мартирологије и тиме српски народ проглашен за једину и највећу жртву, маргинализујући при томе холокауст над Јеврејима.

Није потребно рећи да су оваква поређења проблематична. Суочавање са прошлошћу није трговачко лицитирање нити је рутинска расправа о суштини холокауста и геноцида, како то чини Јован Бајфорд. Зашто је уопште потребно да се сећање Срба на Јасеновац и геноцид у НДХ потискује на маргину, то искуство већ смо имали у време идеологије братства и јединства која нас је и сурвала у крвави грађански рат. Мило Ломпар је прецизно одредио нови културни образац настао након Другог светског рата: „И тада се рачунало на младу генерацију, тако да садашња инфантилизација политичке и културне свести има своје претходнике. Нова културна свест била је идеолошка и она је читаву пољу српске културе стављала у сенку. Тако су – супротно од европских грађанских процеса тог времена – формиране генерације људи који никада нису са потребном јасноћом схватили да је над српским народом учињен геноцид у Јасеновцу. Као што је Аушвиц био геноцид над Јеврејима, као што су Јермени претрпели геноцид у Турској. Јевреји су у Немачкој обележили места свог страдања: на једној од централних адреса Берлина и данас срећете огромну таблу на којој су исписана имена концентрационих логора и натпис који појашњава да су то места злочина која никада не можемо заборавити. (Да ли је то икада било могуће у Загребу? Све то није спречило Јевреје да и у Израелу створе музеј холокауста. Зашто то никада није било могуће у Београду?) Јермени нису само памтили геноцид учињен над њима него су успели да у Паризу подигну споменик свом страдању. Оно што је битно за њихово саморазумевање (а то је да су народ који је претрпео геноцид) успели су с временом да учине битним делом светске историје. Уместо свега тога, у нас је формирана лажна матрица братства и јединства. Као темељ титоистичке формуле. Она је поништила сваку могућност међунационалног помирења после 1945. године.“

Овај образац понавља се и у случају злочина почињеног у Сребреници јер се упорно истрајава на тврдњи да свако помињање злочина над Србима у селима око овог града (иначе заштићене демилитаризоване зоне Уједињених нација), када је убијено и ликвидирано више од 2.500 Срба, представља недопустиву релативизацију злочина почињеног над Бошњацима. При томе се готово никада није десило да на комеморацијама српским жртвама у Братунцу, Скеланима, Кравици присуствују представници међународних организација, политички представници бошњачког народа, невладиних организација из Србије које се тако истрајно боре за људска права и

суочавање са прошлошћу. Нема ни представника владе Србије, што је само доказ да се успешно одвија процес децентрирања мартирологије у нашем друштву. Зато се често дешава да се злочин у Сребреници означава као геноцид позивањем на пресуду Хашког трибунала, али се геноцид над Србима често прећуткује и сврстава у остале злочине као нека врста узгредног признања.

Јасеновац више и не спада, у тумачењу представника либерално грађанске оријентације, у највеће и најозлоглашеније логоре на овим просторима у Другом светском рату. У новој меморијалној поставци логора у Јасеновцу избрисана је национална припадност жртава и тако су српске, јеврејске, хрватске и ромске жртве обезличене, а не сећам се да је ико од наших приљежних бораца за суочавање са прошлошћу изрекао речи осуде за овакво перфидно релативизовање злочина.

Ми не можемо очекивати да неко други има разумевање и пијетет за наше жртве ако ми сами не развијамо поштовање и трајно сећање на геноцид почињен над српским народом у Јасеновцу. Двадесет другог априла 1945. године 600 логораша је покушало да изврши пробој из јасеновачког логора и преживело је само њих осамдесет. Зашто ми нисмо прогласили овај дан за дан сећања на наше жртве геноцида? На то питање тешко да ћемо икада добити одговор. То сећање би морало бити део нашег националног идентитета не да би Срби себе проглашавали за једине мартире, већ да би оснажили своју историјску свест. Свако настојање да се суочавање са прошлошћу представи као једнострано идеолошки подухват осуђено је на пропаст јер овај процес захтева велики степен објективности, сагледавање конкретног историјског и политичког контекста грађанског рата, превазилажење медијских стереотипа, као и принципа колективне кривице којим се српски народ и даље стигматизује као реметилачки фактор и искључиви кривац за разарање Југославије. Децентрирање мартирологије је зато још један јалов покушај да се сећање на геноцид у Јасеновцу и етничко чишћење српског народа у редарственој акцији „Олуја“ маргинализује и релативизује.

4. фебруар 2009. године